

نظام حقوقی حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی: ایکسید

نویسنده:

شهرام وظیفه رضائی

زمستان ۹۷

سرشناسه	وظیفه رضایی، شهرام، ۱۳۵۷
عنوان و نام پدیدآور	نظام حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی و ایکسید/ به کوشش شهرام وظیفه رضایی.
مشخصات نشر	تهران آلا قلم، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	۱۷۰ ص
شابک	۹۷۸-۶۲۲-۶۱۳۲-۲۵-۱
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
موضوع	مرکز بین المللی حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری
موضوع	International Centre for Settlement of Investment Disputes
موضوع	سازمان جهانی تجارت
موضوع	World Trade Organization
موضوع	داوری بین المللی تجاری -- مطالعات تطبیقی
موضوع	International commercial arbitration - Comparative studies
رده بندی کنگره	K ۲۴۰۰/۶ ۱۳۷
رده بندی دیویی	۳۶۱/۵۲۲
شماره کتابشناسی ملی	۵۵۱۸۰۵۷

نام کتاب : نظام حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی و ایکسید

تألیف : شهرام وظیفه رضایی

نوبت چاپ : اول، ۱۳۹۷

تیراژ : ۵۰۰ نسخه

شابک : ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۶۱۳۲ - ۲۵ - ۱

قیمت : ۲۵۰۰۰ تومان

نشر آلاقلم ۷۷۵۱۰۳۴۲ - ۹۳۸۴۵۹۰۳۳۲

پیش‌گفتار

در یک بررسی تطبیقی بین نظام حل و فصل اختلافات در سازمان جهانی تجارت و نظام ایکسید که هر دو به نوعی یک هدف واحد مبنی بر حل و فصل اختلافات در تجارت بین الملل را دنبال می‌کنند، خلاء رکن استیناف در نظام ایکسید به منزله‌ی حفظ حقوق طرفین اختلاف بسیار محسوس است و باید برای رفع آن چاره‌ای اندیشید. از این رو بررسی و کنکاش در خصوص این مهم که رجوع رکن استیناف در نظام حل و فصل اختلاف در ایکسید به عنوان یک مرجع تجدیدنظر امری ضروری است و طرفین اختلاف قادر خواهند بود برای تظلم خویش به آن ارگان مراجعه نمایند واجد اهمیت وافر بوده و از آنجا که وجود این رکن در نظام حل و فصل اختلافات در سازمان جهانی تجارت نقشی اساسی داشته، رای تاسیس چنین رکنی در ایکسید، تاملی دوجندان لازم است.

فهرست مطالب

فصل اول - نظام حل و فصل اختلافات در ایکسید

مبحث اول - زمینه و سوابق شکل گیری ایکسید ۲۸

گفتار اول - ساختار مرکز ۳۱

گفتار دوم - اهداف مرکز ۳۴

گفتار سوم - رژیم، روحیه مرکز و عناصر آن ۳۴

بند اول - شرط رذایت و احراز صلاحیت مرکز ۳۵

بند دوم - صلاحیت ۳۸

۱- صلاحیت موضوعی در داورى ۳۹

۲- صلاحیت شخصی ۳۹

مبحث دوم - سازش در نظام ایکسید ۴۱

مبحث سوم - داورى ۴۲

گفتار اول - ویژگی های داورى ۴۴

گفتار دوم- مقررات داوری در ایکسید ۴۶

گفتار سوم- قانون حاکم در ایکسید ۴۶

گفتار چهارم- تسهیلات اضافی ۴۸

مبحث چهارم- صدور رای داوری ۴۸

گفتار اول- نظام بازنگری و اعتراض به رای ۵۰

گفتار دوم- تفسیر ۵۱

گفتار سوم- بازنگری رای داوری ۵۱

گفتار چهارم- کمیته تجدیدنظر ۵۳

گفتار پنجم- قطعیت آرا ۵۴

فصل دوم - نظام حل و فصل اختلافات در سازمان جهانی تجارت

مبحث اول- زمینه سوابق و شکل گیری سازمان جهانی تجارت ۵۹

گفتار اول- گات ۶۱

بند اول- تشکیل گات ۶۲

بند دوم- دوره های مذاکراتی گات ۶۳

بند سوم- ایرادات گات	۶۴
مبحث دوم- سازمان جهانی تجارت	۶۷
گفتار اول- اهداف سازمان جهانی تجارت	۶۹
گفتار دوم- اصول سازمان جهانی تجارت	۷۰
گفتار سوم- وظایف سازمان جهانی تجارت	۷۲
گفتار چهارم- موافقت نامه های تحت نظارت سازمان جهانی تجارت	۷۳
مبحث سوم- نظام حل و فصل اختلافات و ویژگی های آن	۷۶
گفتار اول- موافقت نامه حل و فصل اختلافات	۸۱
گفتار دوم- رکن حل و فصل اختلافات	۸۶
گفتار سوم- تشریفات و آیین حل و فصل اختلافات	۸۷
بند اول- مشورت «مذاکره»	۸۸
بند دوم- رویه های اختیاری	۸۹
بند سوم- پانل ها	۹۰
۱- حدود اختیارات پانل	۹۳
۲- اعضای پانل	۹۴

- ۳- نقش پانل ها ۹۵
- ۴- ملاک رسیدگی ۹۶
- ۵- اصل رسیدگی اختصاری ۹۷
- ۶- قواعد و تشریفات کاری پانل ها ۹۸
- ۷- مدت زمان و جلسه رسیدگی پانل ۹۹
- ۸- تعلیق دادرسی ۱۰۱
- ۹- رای موقتی ۱۰۱
- ۱۰- رأی نهایی ۱۰۲
- ۱۱- تصمیمات پانل ها ۱۰۳
- مبحث چهارم- استیناف در نظام حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ۱۰۴
- گفتار اول- ترکیب رکن استیناف ۱۰۵
- گفتار دوم- تقاضای استیناف ۱۰۷
- گفتار سوم- تشریفات استیناف ۱۱۱
- مبحث پنجم- اجرای احکام ۱۱۷
- گفتار اول- مهلت اجرای تصمیمات ۱۱۸

گفتار دوم- پیگیری و نظارت بر اجرای احکام و توصیه ها ۱۲۱

گفتار سوم- اختلاف در خصوص اجرای احکام و توصیه ها و صلاحیت
پانل اولیه ۱۲۲

گفتار چهارم- جبران خسارت و تعلیق امتیازات ۱۲۵

گفتار پنجم- توسل به اقدامات متقابل ۱۲۷

فصل سوم - بررسی تطبیقی نظام حل و فصل اختلافات در ایکسید و سازمان تجارت جهانی

مبحث اول- ایکسید ۱۳۱

مبحث دوم- سازمان جهانی تجارت ۱۳۵

گفتار اول- رکن استیناف ۱۳۷

مبحث سوم- تطبیق دو نظام ایکسید و سازمان تجارت جهانی ۱۳۹

گفتار اول- مطالعه تطبیقی نظام رضایت در ایکسید با اختلاف در WTO

..... ۱۳۹

گفتار دوم- مطالعه تطبیقی تشکیل دیوان دآوری در ایکسید با نظام
تشکیل پانل ها در WTO ۱۴۳

گفتار سوم- مطالعه تطبیقی درخواست تجدید نظر در ایکسید و WTO
..... ۱۴۶

گفتار چهارم- مطالعه تطبیقی صدور رای در ایکسید با صدور رای در
WTO..... ۱۵۳

گفتار پنجم- تطبیق دو نظام به طور کلی ۱۵۵

منابع و مآخذ ۱۶۶

www.ketab.ir

www.ketab.ir

مقدمه

پس از جنگ جهانی دوم، در کنار تلاش های صورت گرفته برای استقرار نظم و امنیت بین المللی در چارچوب منشور ملل متحد و نظام مبتنی بر آن، همزمان اقداماتی برای سامان دادن به نظام اقتصادی بعد از جنگ صورت گرفت. مضای موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) در سال ۱۹۴۷، که در سال ۱۹۹۵ جای خود را به سازمان جهانی تجارت داد؛ و تاسیس مرکز بین المللی حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری (ایکسید) تحت نظارت بانک جهانی از جمله گام های اساسی پس از جنگ جهانی دوم بود که به ترتیب برای سامان بخشیدن به تجارت جهانی و سرمایه گذاری بین المللی برداشته شد.

نحوه حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه گذاری خارجی یکی از مسائل مهم در حیطه حمایت از سرمایه گذاری خارجی است. حمایت های قانونی از سرمایه گذاری خارجی چنانچه مستظهر به روش کارآمدی جهت حل و فصل اختلافات نباشد، بی فایده و عقیم خواهد ماند. به این جهت نحوه حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری از جمله مهم ترین مسائل مربوط به جذب و تشویق سرمایه گذاران خارجی است. (شیروی، ۱۳۹۱)

کنوانسیون حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری بین دولت ها و اتباع دولت های دیگر «کنوانسیون ایکسید» یا «کنوانسیون واشنگتن» در سال ۱۹۶۵ برای امضا و تصویب گشوده شد و با تودیع اسناد تصویب از سوی ۲۰ کشور امضا کننده در ۱۴ اکتبر سال ۱۹۶۶، لازم الاجرا گردید. این کنوانسیون، ترتیبات حل و فصل اختلافات بین دولت های میزبان و سرمایه گذاران خارجی را از

طریق داوری و سازش فراهم می آورد. این ترتیبات توسط مرکز بین المللی حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری «ایکسید» یا «مرکز» که به موجب این کنوانسیون تاسیس شده است، اداره می شود. (سلطان زاده، ۱۳۹۳)

بانک جهانی در پی ایجاد یک نظام داوری سرمایه گذاری بین المللی نوین، بی طرف و قابل اعتماد برای حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه گذاری مستقیم خارجی موفق شد، دولت ها را قانع کند تا اختلافات مورد اشاره را به نظام داوری بین المللی «مرکز» ارجاع دهند و در مقابل دولت های متبوع سرمایه گذاران نیز موافقت کردند تا از «حق حمایت دیپلماتیک» اتباع خود در حقوق بین الملل در قبال دولت های میزبان صرف نظر نمایند. این نهاد داوری در عرصه حلقه بین الملل شیوه داوری دولت - سرمایه گذار را به مثابه یک تاسیس استثنایی و کاملاً بسمی حد واسط نظام حقوقی داخلی و نظام بین المللی در حمایت از سرمایه گذاران خارجی در تقابل با حاکمیت دولت ها، ایجاد کرد تا سرمایه گذاران خارجی بتوانند با استفاده از مزایا و امتیازات آن (البته در صورت درج آن در مواثات نامه های سرمایه گذاری) از طرح دعوی در محاکم داخلی اجتناب کرده و در حکم یک کنشگر حقوق بین الملل به نهاد بی طرف بین المللی با خصیصه های منحصر به فرد آن مراجعه نمایند. (برانی دارانی، ۱۳۹۴)

«در کنوانسیون داوری ایکسید»، با حساسیت ویژه ای مقررات مربوط به حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری میان کشورها با اتباع سایر کشورها تنظیم شده و در حد قابل توجهی موجبات برطرف شدن دغدغه های سرمایه گذاران خارجی فراهم گردیده است. زیرا در نظام ایکسید ضمن حفظ نقش

ارادی طرفین در داوری به عنوان روش حل و فصل اختلافات، تضمینات مستقیم حقوقی نیز برای سرمایه گذاران خارجی از نظر فراهم ساختن زمینه ای عادلانه در حل منازعات حقوقی پیش بینی شده است.

مرکز حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری (ایکسید) یک نهاد داوری پیشرو در زمینه رسیدگی به اختلافات دولت و سرمایه گذار خارجی است. این نظام شامل قواعد حا و فصل اختلاف به دو شیوه سازش و داوری است و در عین حال ساز و کار دیگری تحت عنوان تسهیلات اضافی حسب مورد در آن ایجاد شده است. ایکسید همانند محکمه راساً به حل و فصل اختلافات نمی پردازد بلکه ترتیبات تشکیل شورای های داوری و کمیسیون های سازش را برای حل و فصل اختلافات فراهم می آورد. اختلافات بین المللی به اعتبار طرفین می تواند در سه شکل نمایان شود: بین اشخاص خصوصی خارجی، بین دولت ها با یکدیگر، بین دولت ها و اشخاص خصوصی خارجی.

کنوانسیون حل و فصل اختلافات سرمایه گذاری بین دولت ها - اتباع دولت های دیگر، ایکسید، ناظر به نوع سوم از این اختلافات است. (مجتهدی، ۱۳۹۰) از زمره دلایل رجوع به داوری تشریفات طولانی و پیچیده رسیدگی دادگاه ها، هزینه های زیاد دادرسی، وجود قوانین زیاد و دست و پا گیر بوده که بسیاری از اشخاص حقیقی یا حقوقی را وادار می نماید که برای حل و فصل اختلافات تجاری خود به داوری تمسک جویند. سری بودن، انتخاب

اشخاص متخصص، هزینه داوری، عدم اعتماد به دادگاه های داخلی، عدم نیاز به وکیل و انتخاب زبان داوری از جمله مزایای رجوع به داوری تلقی می گردد. دلایل و مزایای رجوع به داوری امروزه با توجه به موانع مختلف همچون تشریفات طولانی و پیچیده رسیدگی دادگاه ها، هزینه های زیاد دادرسی، وجود قوانین زیاد و دست و پاگیر، بسیاری از اشخاص اعم از حقیقی یا حقوقی ترجیح می دهند که برای حل و فصل اختلافات تجاری خود به داوری تمسک جویند (موسوی، ۱۳۹۴).

مرکز وظیفه خود را به رسیدگی به دعاوی ارجاعی، از طریق هیئت داوری و هیئت سازش ایفا می کند. این هیئت ها شامل افراد واجد شرایط هستند که هریک به مدت شش سال عضو هیئت می گردند و تمدید عضویتشان نیز بدون محدودیت ممکن است. بنابر مقرر ماده ۱۳ «کنوانسیون حل و فصل اختلافات ناشی از سرمایه گذاری بین دولت ها و اتباع دول دیگر» که سند موسس مرکز است، هر کشور عضو کنوانسیون می تواند تا ۴ نفر برای عضویت در هریک از دو هیئت تعیین کند. این اعضا ممکن است تبعه کشور معرف باشند ولی معرفی غیر تبعه نیز اشکالی ندارد. رئیس شورای اداری مرکز، که همان رئیس بانک جهانی است، خود ۱۰ نفر را برای عضویت در هر هیئت معرفی می کند. افرادی که برای این هیئت ها معرفی می شوند باید صلاحیت کافی برای تصدی کرسی داوری یا سازش داشته باشند. بالاخص کفایت در امور حقوقی تاکید شده است (ماده ۱۴ کنوانسیون). بدین ترتیب لیست جامعی که عمدتاً متشکل از حقوقدانان بین المللی است در اختیار مرکز

قرار دارد که طرفین دعوی می توانند از میان این لیست افرادی را به عنوان داور یا مصلح در آن پرونده انتخاب کنند. انتخاب داور یا مصلح از خارج از لیست مزبور نیز ممکن است. هرچند کار اصلی مرکز داوری در دعاوی سرمایه گذاری است، لیکن کنوانسیون به نظام سازش نیز اهمیت زیادی داده است. فصل سوم کنوانسیون ایکسید متشکل از ۷ ماده اختصاص به صلح و سازش دارد. در سازش هدف این است که یک یا چند مصلح که توسط طرفین انتخاب شده اند، با مطالعه پرونده توصیه هایی به طرفین به عمل آورند و آنها را به سمت قبول یک راه حل مرضی الطرفین سوق دهند.

فصل ۴ کنوانسیون ایکسید به داوری اختصاص دارد. تشکیل دیوان داوری و برخی مسائل شکلی آن در این نظام، بی شباهت به کمیسیون سازش در این مرکز نیست. با این تفاوت که برای شروع جریان داوری تقاضای یک طرف کافی است. بلافاصله پس از ثبت داوری، یک دیوان داوری در مرکز تشکیل می شود. همانند نظام سازش، تعیین تعداد داوران برای رسیدگی به اختلاف به عهده طرفین است. هرگاه در این موضوع توافق حاصل نشود، تعداد داوران سه نفر خواهد بود. (پیران، ۱۳۸۹)

صدور حکم و روند اعتراض به آن، اجرای حکم و مبحث تفسیر و تفسیرات اضافی از دیگر موارد مطرح در نظام حل و فصل اختلافات در ایکسید بوده و غیر قابل تجدید نظر بودن احکام صادره از سوی مرکز طبق مقررات کنوانسیون از ویژگی های آن شمرده می گردد. ابطال آراء وفق ماده ۲۵ کنوانسیون صرفاً در شرایط بسیار محدود پیش بینی شده است.

و اما سازمان جهانی تجارت به طور خلاصه سازمانی است که با قوانین تجارت در سطح جهانی و یا نزدیک جهانی عمل می کند. نگرش های

متفاوتی راجع به WTO است: تشکیلاتی برای تجارت آزاد، محیطی که دولت‌ها در آن راجع به موافقت نامه‌های تجاری بحث و گفتگو می‌کنند، مکانی برای حل و فصل مناقشات تجاری، سیستمی که براساس قوانین تجارت عمل می‌کند و محیطی برای مذاکرات می‌باشد و محلی است که اعضاء بایستی برای برنامه ریزی حل مشکلات تجاری خود به آنجا بروند و با گذشت بیش از یک دهه از زمان تاسیس آن شمار اعضای سازمان مزبور به صد و شصت و چهار دولت رسیده که بیش از نود و هفت درصد تجارت جهانی را در اختیار دارند. نظام حل و فصل اختلافات در این سازمان دارای چهار مرحله است که شامل مشورت، رسیدگی استیناف (تجدیدنظر) و اجرا و اعمال رای می‌باشد. سیستم حل و فصل اختلافات در چارچوب سازمان جهانی تجارت یک نظام حل و فصل اختلاف بین دولت و دولت است. اهمیت سازمان جهانی تجارت (World Trade Organization - WTO) تا آن حد است که در حال حاضر ۱۶۴ کشور جهان به عضویت این سازمان درآمده و کشورهایی نیز در حال طی کردن فرایند الحاق هستند. ایران نیز اکنون به عضویت ناظر سازمان جهانی تجارت درآمده و به گرم آماده سازی فرایند مذاکرات است. افغانستان آخرین کشوری است که به این سازمان پیوسته است.

در اوج جنگ جهانی دوم و به ویژه در سال‌های بعد از آن تلاش‌های وسیع برای نظم بخشیدن به مناسبات بین کشورها در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی صورت گرفت. در زمینه سیاسی، نتیجه این تلاش‌ها به تأسیس سازمان ملل متحد به عنوان سازمانی برای مدیریت مناسبات سیاسی بین‌المللی انجامید. به موازات این تلاش‌ها که در حوزه صلح و امنیت بین‌المللی صورت می‌

گرفت اقداماتی در ارتباط با شکل دادن به نظام اقتصادی جهان پس از جنگ جهانی دوم در برتن وودز آمریکا انجام پذیرفت که نتیجه آن تولد و تاسیس سه نهاد بین المللی موسوم به «مثلث اقتصادی بین المللی» مرتبط با حوزه مالی، پولی و تجارت بین الملل بود.

منشور هاوانا که نتیجه مذاکرات به عمل آمده بود و دربرگیرنده سند تاسیسی سازمان تجارت بین الملل و چندین بخش دیگر از جمله موافقت نامه عمومی تعرفه تجارت (گات) بود، به دلیل عدم تصویب نهادهای قانونگذاری برخی از دول شرکت کنند، در کنفرانس و به ویژه ایالات متحده آمریکا با ناکامی مواجه شد و در نتیجه طرح تاسیس سازمانی جهانی برای سازماندهی روابط تجاری بین المللی برای سهولت مبادی مسکوت ماند. (سعدی بناب، ۱۳۹۳)

در چنین شرایطی تلاش ها، مأمول در عرصه تجارت و بازرگانی در سال ۱۹۴۷ به تأسیس موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) منجر شد. بسیاری از کشورها مسائل مربوط به تجارت جهان را جنبه خود را حدود نیم قرن در چارچوب گات پیگیری می کردند. با این حال، در یک سو به دلیل فقدان یک مبنای حقوقی برای گات، به عنوان یک سازمان بین المللی و از سوی دیگر به دلیل گسترده و پیچیده تر شدن مسائل مربوط به تجارت و بازرگانی بین المللی ضرورت تأسیس یک نهاد مسئول در این زمینه در دهه آخر قرن بیستم به خوبی آشکار شد. بر همین اساس اعضای گات در دور اروگوئه که آخرین دور مذاکرات تجاری گات محسوب می شود با تصویب موافقت نامه مراکش سنگ بنای نهاد جدیدی به نام سازمان جهانی تجارت را گذاشتند.

نظام حل و فصل اختلافات در گات دچار نقصان بود. به دلیل نواقص و ضعف هایی که گات داشت دولت ها با الهام از این کاستی ها و در راستای تقویت نظام تجاری چند جانبه و به ویژه ساختارمند و هنجارمند کردن روزافزون روابط تجاری بین المللی مبادرت به تشکیل سازمان جهانی تجارت کردند. (ساعدی بناب، ۱۳۹۳)

سازمان جهانی تجارت، گات با اضافه خیلی چیزهای دیگر است. گات در واقع مجموعه ای از قواعد و مقرراتی بود که هرگز از یک مبنای حقوقی به عنوان یک نهاد بین المللی برخوردار نبود و به طور موقت شکل گرفته بود در حالی که سازمان جهانی تجارت یک نهاد بین المللی با ساختار سازمانی دائمی است. این سازمان که از سال ۱۹۹۵ جایگزین گات شده است یک سازمان بین المللی است که علاوه بر موافقت نامه عمومی تعرفه و تجارت در چارچوب موافقت نامه های متعدد دیگری بر حقوق و تعهدات اعضاء نظارت می کند. تفاوت دیگر گات با سازمان جهانی تجارت، این است که مقررات گات تنها شامل تجارت کالاها بود در حالی که موافقت نامه سازمان جهانی تجارت علاوه بر تجارت کالاها، تجارت خدمات و جنبه های تجاری مرتبط با مالیکت معنوی را نیز در برمی گیرد. (صباغیان، ۱۳۸۶)

یکی از ویژگی های برجسته سازمان تجارت جهانی برخورداری از یک نظام حل و فصل اختلافات کارآمد می باشد. در حالی که در دیوان بین المللی دادگستری رسیدگی به اختلافات تک مرحله ای است و قضات دیوان که متشکل از پانزده قاضی هستند به اختلافات رسیدگی کرده و رای صادر می

کنند، در نهاد حل و فصل اختلافات سازمان جهانی تجارت ساز و کار و مراحل پیش بینی شده برای رسیدگی به اختلافات نه تنها متفاوت از دیوان بوده بلکه کاملاً بدیع می باشد. پانل یا گروه های رسیدگی، ارگان استیناف (تجدیدنظرخواهی)، رکن حل و فصل اختلاف (شورای عمومی سازمان متشکل از دولت های عضو). (سعدی بناب، ۱۳۹۳)

نظر به آنکه هر کدام از این دو نظام حل و فصل اختلافات ایکسید در حوزه سرمایه گذاری و نظام حل و فصل اختلافات wto در حوزه تجارت بین الملل واجد مجموعه ای از ویژگی ها و نوآوری ها در حل و فصل اختلافات به شرح فوق می باشد. در بیش از نیم قرن اخیر هر کدام از آنها تعداد زیادی از اختلافات را رسیدگی نموده و تعاقب آن رویه ای به جا گذاشته است و نسبت به عملکرد هر کدام از آنها برداشت های مثبت و منفی وجود دارد، مطالعه و کنکاش و تدقیق در رویه های مذکور و تفاوت های آن و چرایی این تفاوت ها حائز اهمیت است.

سوالات اصلی که کتاب حاضر در پی پاسخ دادن آن رده اینست که،

۱- مهم ترین مشخصه متفاوت دو نظام حل و فصل اختلاف در ایکسید و سازمان جهانی تجارت چیست؟
ویژگی های اصلی نظام حل و فصل اختلافات در سازمان جهانی تجارت کدامند؟

۲- ویژگی های اصلی نظام حل و فصل اختلافات در ایکسید کدامند؟

۳- تفاوت های عمده دو نظام سازمان جهانی تجارت و ایکسید کدامند؟

۴- تفاوت دو نظام حل و فصل اختلاف در ایکسید و سازمان جهانی تجارت چه آثاری در پی دارد؟

به نظر می‌رسد فقدان فرآیند استیناف در نظام ایکسید و برخورداری سازمان تجارت جهانی از این مکانیسم تفاوت عمده این دو نظام است که منجر به بروز برخی واکنش‌ها و انتقادات نسبت به نظام ایکسید و کارایی آن شده است. علی‌رغم خاص بودن موضوع این کتاب (مطالعه تطبیقی حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی و ایکسید) نگارنده، در طول جستارهای خود به موضوعات گوناگونی در ادبیات حقوقی به زبان انگلیسی و فارسی مواجه شده است.

در ادبیات حقوقی بررسی بیان، کتابی که به طور ویژه به موضوع «حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی و ایکسید» و از این رهگذر به «مطالعه تطبیقی در این دو سیستم» به رشته تحریر در نیامده است. در عین حال برخی کتب شامل: «حل و فصل اختلاف ناشی از سرمایه‌گذاری» (طرح پژوهشی موسسه مطالعات و پژوهش‌ها، باززرگانی تحت نظر دکتر مرتضی شهبازی نیا)، چاپ سال ۱۳۸۵؛ «مسایل حقوق سرمایه‌گذاری بین‌المللی» تألیف دکتر به‌آذین حسینی، چاپ ۱۳۹۰؛ «حقوق سرمایه‌گذاری خارجی در رویه داوری بین‌المللی» تألیف دکتر پوریا عسکری، چاپ ۱۳۹۱؛ کتاب «حقوق تجارت بین‌الملل» جلد پنجم تألیف دکتر محمود عرفان، چاپ چهارم ۱۳۹۳؛ کتاب «حقوق تجارت بین‌الملل» به نوشته دکتر محمد علی اعلائی فرد (چاپ اول: ۱۳۹۴) نگاهی مختصر به جنبه‌های مختلف موضوع از جمله ساختار، عملکرد و رویه داوری ایکسید، داشته‌اند. همچنین کتاب حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی نوشته بهزاد ساعدی بناب

چاپ نخست ۱۳۹۵؛ که به طور خاص به بررسی نظام حل و فصل اختلافات در WTO می پردازد.

از جمله آثاری که در این کتاب نیز به حد کافی مورد رجوع بودند، می توان به کتاب «ساختار و رویه داوری مرکز بین المللی حل و فصل اختلافات سرما، گذاری (ایکسید)» نوشته سجادسلطان زاده (تهران: خرسندی، ۱۳۹۳) اشاره کرد که در آن نویسنده علی رغم پرداختن مفصل به رویه داوری ایکسید و انتقادات وارد بر آن، ورود مستقیمی به بررسی تطبیقی این دو نظام نداشته است. همچنین می توان به پایان نامه هایی در این خصوص اشاره کرد از جمله، پایان نامه «توضیح درباره حوه نظام حل و فصل اختلافات در سازمان تجارت جهانی»، نوشته حاتم سابق زبازی یک پژوهش دانشگاهی از دانشگاه شهید بهشتی در سال ۱۳۷۹. اثر دیگری است که در این زمینه به نگارش درآمده است. در بررسی منابع لاتین به برخی کتب و مقالات از جمله موارد زیر برخورد شده که به بررسی جنبه ها، از موضوع پرداخته و در انجام این پژوهش به نحو کفایت از آن ها بهره برداری خواهند شد.

و مقالات لاتین بسیار از جمله :

۱. Kryvoi, Yaraslau, International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID), Kluwer Law International, ۲۰۱۰.

۲. Molinuevo, Martin: Protecting Investment in Services; Investor- State Arbitration versus WTO Dispute Settlement, Kluwer International Law, ۲۰۱۲.

۳. Reed Lucy; Paulsson, Jan & others, Guide to ICSID Arbitration, Kluwer Law International, ۲ed edition, ۲۰۱۰.

۴. Sauvant, Karl P. & Chiswick-Patterson, Michael, Appeals Mechanism In International Investment Disputes, Oxford University Press, ۲۰۰۸.

علی‌النه‌ایه با توجه به این که بررسی تطبیقی بین این دو نظام طی یک رساله و پژوهش دانشگاهی صورت نگرفته و صرفاً پژوهش‌هایی راجع به یک نظام انجام شده و طی آن با بررسی مستقل هر یک از دو نظام پرداخته‌اند، انجام یک مطالعه تطبیقی و استخراج نتایج آن می‌تواند گامی در جهت توسعه و تکمیل دانش حقوقی موجود در این زمینه باشد. این کتاب دو هدف نظری و کاربردی را همزمان دنبال می‌کند و در بعد نظری ارائه اطلاعات جدید و جبران کاستی‌های موجود و بالا بردن اطلاعات جامعه حقوقی در این زمینه مد نظر است.

در بعد نظری لازم به ذکر است، اگرچه این دو نظام از حیث شکل‌ساز و کار اجرایی در بعد مسائل اقتصادی با یکدیگر دارای اختلافات قابل‌اعتنایی می‌باشند که یکی در حوزه حقوق تجارت و دیگری در حوزه حقوق سرمایه‌گذاری فعالیت دارد لیکن یکی از مولفه‌ها یا ویژگی‌های مهم هر دو نهاد برخورداری از نظام حل و فصل اختلافات بوده و هدف کتاب حاضر این

است که با توجه به اینکه در هر حوزه اقداماتی در این خصوص انجام گردیده آیا می توان در جهت تکمیل فرآیند نظام حل و فصل اختلافات در هر یک از نهادهای مذکور از این دسته اقدامات استفاده نمود؟ به عبارتی دیگر، آیا می توان پیشنهاد داد که رکن استیناف به نظام ایکسید تسری یابد؟

و در بد کاربردی، شایان ذکر است، از آنجا که ایران هنوز عضو هیچ کدام از این دو نهاد نیست، آشنایی هر چه بیشتر با مکانیسم حل و فصل اختلاف در هر دو نهاد می تواند مفید و راهگشا باشد. با این کتاب این اطلاعات در اختیار دست اندرکاران مربوط قرار می گیرد و در صورت الحاق ایران به این کنوانسیون ها از این کتاب بهره براری های لازم به عمل آورده می گردد.

در این کتاب نگارنده بر آنست که با معرفی ویژگی های اصلی دو نظام جهت حل و فصل اختلافات wto و ایکسید، نشان رکن استیناف در نظام ایکسید و بررسی احتمالی الگو گیری از نظام wto در بررسی پرونده های صورت گرفته مورد غفلت واقع شده و به نظر می رسد بررسی این موضوع گامی موثر در راستای پاسخ گویی به برخی انتقادات صورت گرفته از عملکرد ایکسید خواهد بود و از این حیث، حائز اهمیت بوده و مطالعه آن ضرورت دارد.

فصل اول این کتاب به معرفی ایکسید و ویژگی های بارز نظام حل و فصل اختلافات آن توجه دارد. در فصل دوم سازمان جهانی تجارت و نظام حل و

فصل اختلافات آن به ویژه رکن استیناف مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم، مطالعه تطبیقی دو نظام مزبور صورت خواهد گرفت تا بر این اساس در فصل چهارم به جمع بندی و ارائه پیشنهادات منتهی شود.

www.ketab.ir